

Fejtő Ferenc vallomása olvasmányairól

Most, hogy *Fejtő Ferenc*, Franciaországban élő magyar író *Budapesttől Párizsig. Emlékeim* című kötete Magyarországon is megjelent, úgy vélem, a hazai könyvtárosok és olvasók előtt ismertebbé vált szerzővel olvasmányairól 1987-ben készített interjúm szövegének közvételére is időszerűvé vált. Íme kérdéseim és *Fejtő Ferenc* válaszai:

– Ön több mint ötven évvel ezelőtt – 1937-ben – nyilatkozott 175 magyar íróval, tudóssal és művésszel együtt *Az új könyvek könyve című, Kőhalmi Béla által szerkesztett összeállításban azokról a könyvekről, amelyek világhépe, eszmei kialakulására, fejlődésére befolyást gyakoroltak. Hogyan emlékszik vissza erre az összeállításra, megjelenésének körülményeire?*

– Emlékezőtehetségem – koromnál fogva – kihagy, s így például magára *Kőhalmira* sem nagyon emlékszem már (talán *Kovács György*-nek vagy *Juhász Vilmos*-nak volt a barátja?), sem arra, hogy mily körülmények között kérte tőlem az írást.

– *Jól emlékszik, Kovács György orvos író, esszéista és Juhász Vilmos történész, etnográfus valóban Kőhalmi Béla ismeretségi köréhez tartoztak, az itt említett kötetben is szerepelnek vallomásaikkal. De milyen mértékben változott olvasói ízlése az Új könyvek könyve megjelenése óta eltelt több mint fél évszázad alatt?*

– Ötven év alatt, ha ízlésem lényegében nem változott is, de érdeklődési köröm, s az olvasmányok, amelyek hatottak rám, természetesen változtak és bővültek. Mivel irodalmárból és irodalmi kritikusból a körülmények folytán politikai újságíróvá és újkori történetíróvá lettem, sajnos kevés időm maradt olyan olvasmányokra, amelyek nemcsak hasznosak, hanem tiszta, „érdeknélküli” örömet is okozhattak, hogy *Kantot* idézzem. A magyar irodalmat azért nem hanyagoltam el, és a *Pál utcai fiúktól* a *Tanár úr kéremig* és *Kosztolányi* novelláig, valamint utolsó verseiig az öregeket, az „if-

jabb” költők közül *Weöres Sándort* szívesen olvasom, s persze nincs hét, hogy *József Attila* költeményeibe bele ne nézzek. A róla szóló irodalmat néha örömmel, néha a hazugságok és félreértések miatt bosszankodva olvasom.

Heinéből ötven év után sem ábrándultam ki – nemrég jelent meg itt róla írt könyvemnek új, javított kiadása; *Marx*-ba időnként még mindig belekukkantok, mert mindig van tanulnivaló tőle. Filozófiai olvasmányaim köre, mivel eklektikus vagyok, kitágult. *Nietzschtől* – aki sosem avul el – *Heideggerig* s annak ellenlábasáig, *Hans Albertig* (Traktat über die kritische Vernunft) és a román-francia *Cioranig*, aki éppen oly jól ír franciául, mint *Pascal*, s az igen tehetséges *Finkielkrautig*. *Lukácsból* viszont végleg kiábrándultam, a frankfurti iskolát sosem szerettem. Mivel mint germanista kezdtem, s elég gyakran járok Németországban, Ausztriában, a német és osztrák irodalmat is figyelemmel kísérhetem: kedvenc költőm *Heinén* kívül *Hölderlin*; *Stefan George* valahogy eltűnt az életemből: viszont felfedeztem néhány igen nagy osztrákot (*Kafkáról* nem is szólv): *Musil*, *Joseph Roth*, *Lerner-Halenit*, no meg persze *Canettit*, aki más lapra tartozik. A háború alatt időm volt elejétől a végéig jól elolvasni *Proustot*, *Proudhon-t*, *Michelet-t*, *Balzac*-ot. A jelenkori cseh írók közt *Hrabal*, *Svorecky* és *Kundera* a kedvenceim, viszont a jugoszlávok közül *Krležán* kívül, akit már 1934-ben ismertem, *Čosič*, *Andrič* és *Crnjanski*, akit éppen most olvasok élvezettel; a lengyelek közül *Kusniewiczot*, *Gombrowiczot*, *Miloszt*, *Brandyst*, *Konvickit* kedvelem (mint látja szomszédaink irodalmával többet foglalkozom, mint a régmúlt időkben). A franciák közül, élete vége felé, megszerettem *Berlt*, különösen *Sylvie* című csodaszép regénye miatt; az újabbak közül (ők is már olyan öregek mint én) a legnagyobbakat tartom *André Breton* után az ugyancsak szürrealista *Julien Cracqot* és a

novellairó *Noël Devaulx*-t. Kedvenceim *Nathalie Sarraute*, *Georges Perec*; nem hagyhatom ki a drámaírók közül *Ionesco*t és *de Obaldit* – akik nemcsak olvasmányok számomra, hanem barátok is –, s rajtuk kívül a nagy és kiállhatatlan *Beckett*-et. Viszont az olaszok közül *Silóné*n kívül, akit már ötven évvel ezelőtt is szerettem, *Italo Svevo*, *Pavese*, *Elsa Morante*, *Enzo Betti*-za és az ugyancsak trieszti *Magris* állnak hozzám legközelebb.

A század legnagyobb angol írójában, *John Cowper Powys*-ban, akárcsak *J. Cerrey*-ban és *Strachey*-ben mindig gyönyörűségem lelem. Azt nem tudnám megmondani, hogy az amerikai írók közül kit szeretek a legjobban olvasni: mindet, akinek *Mailertől Maxwelllig*, *Singertől Kazanig* van mondanivalója. Merjem-e említeni, hogy az oroszok közül kedvenc íróm *Paszternák*, *Mandelstam* és özvegye, *Raszputyin*, *Szinyevszkij*, *Szolzszenyicin*, akinek különösen azt a könyvét szeretem, amelynek a legkisebb sikere volt: az *Augusztus 14*-et, amelyben a Háború és béke stílusában írja meg a forradalom előzményeit.

Bizonyára sokat kihagytam, például *Sartre*-t, *Raymond Aront*, akihez pedig személyes közöm is volt, s a szociológusok közül *Edger Morint*, *Castoriadist*, *Claude Lefort*-t, és még csak nem is beszéltem az új francia történelmi iskoláról, amelyet jelenleg a francia kultúra legjelentékenyebb teljesítményének tartok: *Duby*, *Braudél*, *Ariés*, *François Furet*, *Michel Winock*, *Alain Besençon*, *Annie Kriegel*, *Le Roy Ladurie* nevét idézem.

– *Melyek azok a könyvek, amelyek ma állandóan a keze ügyében vannak, újra és újra elolvassa őket?*

– Amikor időm van körülsétálni könyvtárszobáimban, hol ezt, hol azt veszem a kezembe, és persze a *Bibliához* se lettem hűtlen, aminthogy *Shakespeare*-hez sem, akinek minden szombat délután megnézem a tévében remekül leadott mesterműveit, a BBC által produkált összes színdarabjait.

– *A mai magyar írók és költők közül kiknek az alkotásait olvassa a legszívesebben?*

– Minden új *Kolozsvári Grandpierre*-regényt, novellát, esszét azonnal felfalok, mert azok közül való ő – mint *Mészöly Miklós*, *Cseres Tibor*, *Eörsi István*, *Csoóri Sándor* –, akik még tudnak magyarul írni. Szeretem olvasni a történészeket is, akiknek a szemlélete közel áll hozzám, mint *Szűcs Jenő*, *Juhász Gyula*, *Litván György*, *Vezér Erzsébet*, *Hanák Péter* stb. A külföldre szakadtak közül, például, nagy élvezettel olvastam *Bogyay Tamás* volt osztálytársamnak *Stephanus rex* című remek írását, *Schöppfin Gyula*, *Ignotus Pál*, *Szélpál Árpád* önéletrajzeit.

– *Hallhatnánk valamit emlékiratainak franciaországi visszhangjáról?*

– Emlékirataimnak itt meglehetősen nagy sikere volt, meglepetésemre francia olvasóimat leginkább ifjúságomról, *József Attilával* való barátságomról, a Szép Szó küzdelmeiről szóló részek ragadták meg.

– *Mi a véleménye a magyar irodalmi alkotások franciaországi esélyeiről?*

– Úgy gondolom, ha igazán jó, magas nivójú, általános érdekű és ugyanakkor originális könyvet ajánlanak egy itteni kiadónak, akkor van sansza a kiadásra.

Batári Gyula